

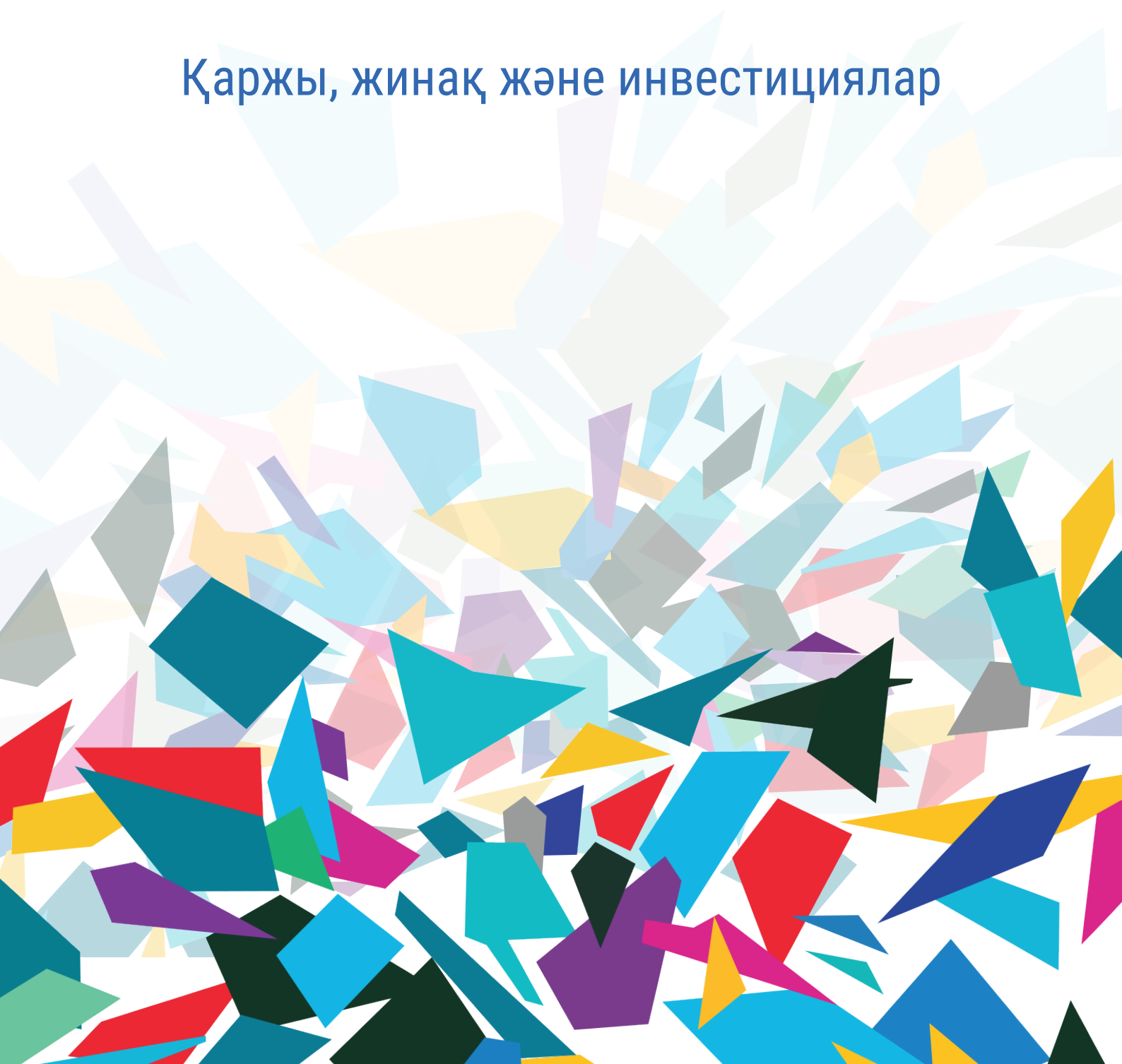
11-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

МАКРОЭКОНОМИКА

Қаржы, жинақ және инвестициялар

Тақырыптың мақсаты:

- Қаржы нарығындағы қаражат ағынын сипаттау
- Осы шешімдерден туындайтын қаржы шешімдері мен тәуекелдерінің қалай қабылданатынын түсіндіру.
- Қаржы нарығында несие және қарыз алу туралы шешімдер өзара қалай әрекеттесетінін түсіндіру
- Үкіметтің қаржы нарығына қалай әсер ететінін түсіндіру

Пайыздық мөлшерлемелер 2008 жылы жаһандық қаржы дағдарысынан кейін төмендеді және он жыл бойы төмен болып қалып отыр. 2017 жылы АҚШ экономикасы миллиардтаған доллар жоғалған қаржы дағдарысының салдарынан әлі толық қалпына келген жоқ.

Бұл тақырыпта қаржы нарықтарының қалай жұмыс істейтіні түсіндіріледі.

Қаржы нарығы және қаржы институттары

Осы дәрісте біз зерттейтін қаржы нарықтары мен қаржы институттары экономиканы өсуге мәжбүр ететін жаңа капиталға инвестицияларды қаржыландыру үшін ағылатын қорлар арналарды қамтамасыз етеді. Бұл нарық пен институттардың қалай жұмыс істейтінін түсіну үшін біз

- Қаржы және ақша
- Капитал және қаржы капиталы деген түсініктерді ажыратамыз

Қаржы және ақша

Біз несие беру мен қарыз алуды сипаттау үшін «қаржы» терминін пайдаланамыз. Қаржыны зерттеуде кредит беру және қарыз алу туралы шешім қалай қабылданады және пайыздық мөлшерлемелерді, активтерге бағаларды және макроэкономикалық көрсеткіштерді анықтау үшін нарықтарда осы шешімдер қалай өзара іс-қимыл жасайды деген сұрақтарға жауап береміз.

Ақша – өндіріс факторлары өндірген тауарлар мен қызметтер үшін төлеуге және қаржылық транзакция жасауға пайдаланылатын құрал. Ақшаларды зерттеуде үй шаруашылығы мен фирмалар оларды қалай пайдаланады, банктер оны қалай жасайды және басқарады, олардың саны экономикаға қалай әсер етеді деген сұрақтарға жауап береміз.

Қаржы мен ақша өзара тығыз байланысты және негізгі қаржы мекемелерінің кейбірі, мысалы, банктер қаржылық және ақшалай қызметтер көрсетеді. Дегенмен, қаржы мен ақша арасындағы айырмашылықты жүргізе отырып және оларды бөлек зерделей отырып, біз қаржылық және валюталық нарықтарымыз бен институттарымызды жақсы түсінеміз.

Осы тақырыптың соңына дейін біз қаржыны зерттейтін боламыз.

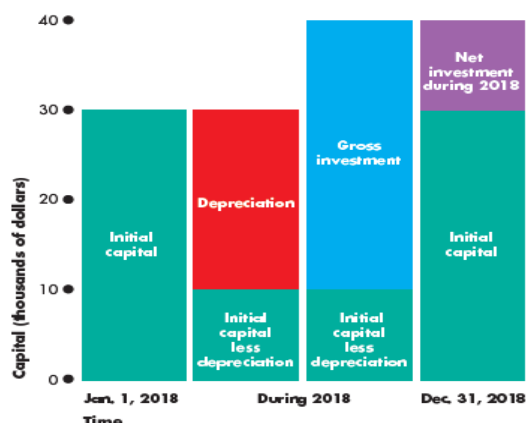
Капитал және қаржылық капитал

Капитал физикалық капиталдан — құрал—саймандар, машиналар, ғимараттар қорлар және адами капиталдан тұрады. Экономистер «капитал» терминін қолданған кезде, олар физикалық капиталды білдіреді.

Қаржылық капитал фирмалар физикалық капиталды сатып алу үшін, ал үй шаруашылықтары – тұрғын үй сатып алу немесе адам капиталына инвестициялау үшін пайдаланатын қаражаттан тұрады.

Капитал көлемі инвестициялар мен амортизацияға байланысты өзгереді. Инвестициялар капитал санын арттырады, ал амортизация оны азайтады. Жаңа капиталға жұмсалған жалпы сома жалпы инвестициялар деп аталады. Капитал құнының өзгеруі таза инвестиция деп аталады. Таза инвестиция амортизацияны алып тастағандағы жалпы инвестицияға тең.

Таза $I = \text{жалпы } I - \text{амортизация}$

Сурет осы ережелерді бейнелейді. 2018 Жылдың 1 Қаңтар Ace Bottling Inc Компаниясы. машиналары \$ 30,000 құраған – бұл Асе-тің бастапқы капиталы. 2018 жылы Асе машиналарының нарықтық құны 67 пайызға төмендеді – яғни енді \$ 20,000 болды. Осы амортизациядан кейін Асе машинасы \$ 10,000 долларға бағаланды. 2018 жылы Асе жаңа машиналарға \$ 30,000 жұмсады. Бұл сома Асе-тің жалпы капитал салымы болып табылады. 31 желтоқсан 2018 жылы Ace Bottling капиталы \$ 40,000-ға бағаланды, сондықтан оның капиталы \$ 10,000-ға өсті. Бұл сома Асе-тің таза инвестициясы болып табылады. Таза Асе инвестициялары оның жалпы инвестицияларынан \$ 30,000 бастапқы капиталдың амортизациясын \$ 20,000 алып тастағандағы шыққан мәнге тең. ($30\ 000 - 20\ 000 = 10\ 000$).

Байлық пен жинақ

Байлық – бұл адамдар иемденетін заттардың құндылығы. бұдан адамдар белгілі бір уақыт кезеңі ішінде өздеріне тиесілі ресурстардың қызметтерін ұсынудан табыс табады. Жинақ - салық түрінде төленбеген немесе тұтыну тауарлары мен қызметтеріне жұмсалған табыс сомасы. Жинақ байлықты арттырады. Активтердің нарықтық құны өссе – бұл капиталдың өсімі деп аталады – және активтердің нарықтық құны төмендесе – бұл капиталдың шығындары деп аталады.

Мысалы, егер оқу жылының соңында сізде 250 доллар бар болса және құны 300 доллар болатын монеталар коллекциясы болса, онда сіздің байлығыңыз 550 доллар. Мысалы, жазда сіз 5000 доллар (салықтарды шегергенде) табасыз және тұтыну тауарлары мен қызметтерге 1000 доллар жұмсайсыз. Сіздің банк шотыңыз \$4,250 дейін артады, ал сіздің байлығыңыз \$ 4,550 болады. Байлықты 4000 долларға ұлғайту қорға тең. Егер монеталар бағасы өссе, және сіздің монеталар коллекциясының қазіргі құны \$ 500, сізде капитал өсімі бар \$200, ол сондай-ақ сіздің байлығыңызға қосылады.

Ұлттық байлық пен ұлттық жинақ та сіздің өміріңіздегі осы жеке мысалға ұқсас. Ұлттың жыл соңындағы байлығы оның жыл басындағы байлығына және жыл ішіндегі жинақтарына тең.

Нақты ЖІӨ өсу үшін, қор мен байлық инвестиция мен капиталға айналуы тиіс. Бұл трансформация қаржы капиталы нарықтарында және қаржы институттарының қызметінде болып отыр. Қазір біз бұл нарықтар мен институттарды сипаттаймыз.

Қаржылық капитал нарығы

Жинақ инвестицияларды қаржыландыру үшін пайдаланылатын қаражат көзі болып табылады және бұл қаражат қаржы нарықтарының үш түріне жеткізіледі және талап етіледі:

1. Несие нарығы
2. Облигациялар нарығы
3. Қор нарығы

Несие нарығы

Кәсіпорындарға жиі тауар-материалдық құндылықтарды сатып алуға қысқа мерзімді қаржыландыруды немесе өз клиенттеріне несие беруді қажет етеді. Кейде олар бұл қаржыландыру түрін банктен несие алу

жолымен өз шешімін табады. Үй шаруашылықтары көбінесе көліктер немесе тұрмыстық жиһаз және техника сияқты ірі заттарды сатып алу үшін қаржыландыруды қажет етеді. Олар бұл қаржыны банк несиелері түрінде, жиі несиелі карталары бойынша өтелмеген қалдықтар түрінде алады.

Үй шаруашылықтары да жаңа үйлерді сатып алу үшін қаржыландырылады. (Жаңа үйлерге арналған шығыстар инвестициялардың бір бөлігі ретінде есептеледі.) Бұл құралдар әдетте ипотекамен қамтамасыз етілген-занды шарттары бар, егер қарыз алушы келісілген несиелі бойынша төлемдер орындай алмаса, үйге деген меншік құқығы кредиторға берілетін жағдайлармен келісілген несиелі түрінде алынады.

Қаржыландырудың осы түрлері несиелік нарықтарда жүзеге асырылады.

Облигациялар нарығы

Walmart өз бизнесін кеңейтіп, жаңа дүкендерді ашқанда, облигацияларды сату арқылы қажетті қаржыны алады. Үкіметтер—федералдық, мемлекеттік және муниципалдық облигациялар шығару жолымен қаржыландыруды тартады.

Облигация - бұл белгілі бір күні белгілі бір төлемдерді жүргізуге кепілдік. Мысалы, сізге 2024 жылға дейін жыл сайын \$ 5.00 төлеу кепілдігімен Walmart облигациясын сатып ала аласыз, содан кейін 2025 жылы \$100 мөлшерінде түпкі төлем жасай аласыз.

Walmart облигация сатып алушы компания несиелі және кепілді облигациялар төлеуге құқығы бар. Тұлға жаңадан шығарылған облигацияны сатып алған кезде, ол қарыз алушы қарыз сомасын өтемеген немесе оны басқа біреуге сатпағанша оны ұстай алады. Фирмалар мен үкіметтер шығарған облигациялар қор нарығында саудаланады.

Облигацияның мерзімі ұзақ (онжылдық) немесе қысқа (тек бір ай немесе екі) болуы мүмкін. Фирмалар жиі өте қысқа мерзімді облигацияларды өз тауарларын сату кезінде сатып алушы игілік үшін төлегенге дейін ақы төлеу тәсілі ретінде шығарады. Мысалы, GM Union Pacific компаниясына 100 миллион долларға темір жол локомотивтерін сатқанда, GM тауарлар жөнелтілген уақытта оған ақы төлеуді қалайды. Бірақ Union Pacific локомотивтер табыс тапқанға дейін төлегісі келмейді. Бұл жағдайда Union Pacific үш айдан кейін GM компаниясына \$ 101 млн төлеуге уәде бере алады. Банк бұл уәдені 100 миллион долларға сатып алуға дайын болар еді. GM \$ 100 млн дереу алады, ал банк үш айдан кейін \$ 101 млн алады, сонымен Union Pacific өз уәдесін орындайды. АҚШ қазынашылық вексельдер деп аталатын осындай түрдегі уәделерді береді.

Облигациялардың тағы бір түрі ипотекалық бағалы қағаз болып табылады, ол оның иесіне ипотекалық несиелер пакетінен кіріс алуға құқық береді. Ипотекалық кредиторлар ипотекалық бағалы қағаздар жасайды. Олар үй сатып алушыларға ипотекалық кредит береді. Содан кейін одан да көп ипотекалық кредит беру үшін көп бағалы қағаздар жасап, оларды сатып, көп қаражат табады. Ипотекалық бағалы қағазды ұстаушының ипотекалық кредитор тұрғын үй сатып алушы-қарызгерден түскен төлемдерден туындайтын төлемдерді алуға құқығы бар.

Ипотекалық бағалы қағаздар 2007-2008 жылдардың қаржы нарықтарындағы дауылға ұшырады.

Акция нарығы

Boeing өзінің әуе құрылысы бизнесін кеңейтуді қаржыландырығысы келгенде, ол акциялар шығарады. Акциялар-бұл Меншік құқығы туралы куәлік және компанияның пайдасына үміттенеді. Boeing 900 миллионға жуық акция шығарды. Осылайша, егер сіз Boeing-тің 900 акциясын иеленсеңіз, Boeing-тің табысының 1 миллион бөлігін алу құқығына ие боласыз.

Акционерден айырмашылығы облигация ұстаушыға облигация шығарған фирманың бір бөлігі тиесілі болмайды.

Қор нарығы - корпорациялардың акциялары сатылатын қаржы нарығы. Нью-Йорк қор биржасы, Лондон қор биржасы (Англияда), Токио қор биржасы (Жапонияда) және Франкфурт қор биржасы (Германияда) қор нарықтарының мысалдары болып табылады.

Қаржы нарықтары осы нарықтарда қаржы мекемелері ойнайтын рөлге байланысты жоғары бәсекеге қабілетті болып табылады. Қаржы мекемесі-бұл капитал нарықтарының екі жағынан да жұмыс істейтін фирма. Қаржылық мекеме бір нарықта қарыз алушы және басқа нарықта кредитор болып табылады.

Қаржы институттары сондай-ақ сауда жасауға дайын, қарыз берерлік қоры бар үй шаруашылықтары және қаражат іздеген фирмалар немесе үй шаруашылықтары нарықтың басқа жағынан сауда жасауға болатын біреуді табу үшін Негізгі қаржы институттары:

Коммерциялық банктер
Мемлекет демеушілік ететін ипотекалық кредиторлар
Пайлық инвестициялық қорлар
Зейнетақы қорлары
Сақтандыру компаниялары

Федералдық резервтік жүйесі Негізгі қаржы мекемелері болып табылады. Әр қайсысына жеке тоқтала кетейік.

1. Коммерциялық банктер. Коммерциялық банктер депозиттер қабылдайтын, төлем қызметтерін ұсынатын және фирмалар мен Үй шаруашылықтарына несиелер беретін қаржы мекемелері болып табылады. Сіз өз банктік қызметтеріңіз үшін пайдаланатын және сіздің несиелік картаңызды беретін Банк коммерциялық банк болып табылады. Бұл институттар ақша жүйесінде орталық рөл атқарады. Біз коммерциялық банктерді, сондай-ақ оларды реттейтін Федералдық резервті егжей-тегжейлі келесі дәрісте зерттейміз.

2. Мемлекет Демеушілік Ететін Ипотекалық Кредиторлар. Екі ірі қаржы мекемесі-Федералдық ұлттық ипотекалық Қауымдастық, немесе Fannie Mae, және Федералдық ипотекалық корпорация, немесе Freddie Mac-бұл банктерден ипотекалық несиелерді сатып алатын, оларды ипотекалық бағалы қағаздарға айналдыратын және оларды сататын кәсіпорындар. 2008 жылдың қыркүйегінде Fannie Mae және Freddie Mac 6 триллион доллар (12 триллион АҚШ долларының жартысы) сомасына ипотекалық несиелерге ие болды немесе кепілдік берді және Федералдық Үкіметке өткізілді.

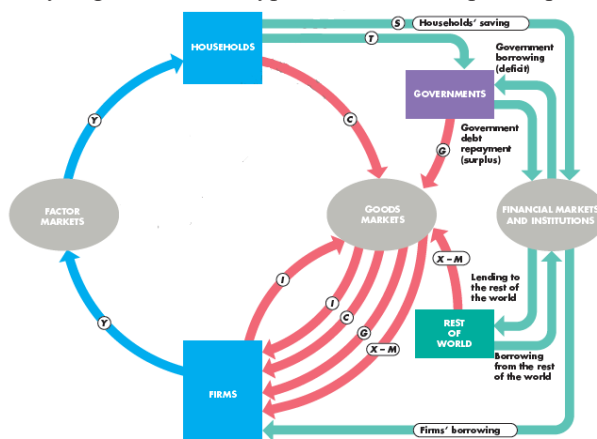
3. Пайлық инвестициялық қорлар-бұл жеке салымшылардың қаражаты есебінен активтерді сатып алатын қаржы мекемелері. Пайлық инвестициялық қорлар ұстап отырған активтер бойынша ерекшеленеді— кейбіреулері облигацияларға немесе акцияларға маманданады, ал кейбіреулері екеуі де ұстайды. 2016 жылдың соңында АҚШ үй шаруашылықтары қаржылық активтерінің 22 пайызын және жеке зейнетақы шоттарының 50 пайызын басқара отырып, 19 трлн доллар сомасындағы активтерге ие болды.

4. Зейнетақы қорлары-бұл облигациялар мен акцияларды сатып алу үшін фирмалар мен қызметкерлердің зейнетақы жарналарын пайдаланатын қаржы мекемелері. Зейнетақы қорлары активтерінің арасында Fannie Mae және Freddie Mac ипотекалық бағалы қағаздары. Кейбір зейнетақы қорлары өте үлкен және олар акцияларын ұстап отырған фирмаларда белсенді рөл атқарады.

5. Сақтандыру компаниялары үй шаруашылықтары мен фирмаларына жазатайым оқиғалар, ұрлық, өрт, жаман денсаулық және басқа да көптеген жазатайым оқиғалар сияқты тәуекелдерді шешуге мүмкіндік береді. Сақтандыру компаниялары өз клиенттерінен сыйақы алады. Мұқтаж клиенттерге көмекақы төлейді. Сақтандыру компаниялары алынған, бірақ төленбеген қаражатты пайыздық өсім табатын облигациялар мен акцияларды сатып алатын талаптар ретінде пайдаланады.

6. Федералдық резервтік жүйе (әдетте ФРЖ деп аталатын) Құрама Штаттардың Орталық Банкі, негізгі рөлі банктер мен ақшаны реттеу болып табылатын мемлекеттік орган. Соңғы жылдары 2007 және 2008 жылдардағы қаржы дағдарысына жауап ретінде ФРЖ облигациялар мен ипотекалық бағалы қағаздар нарығында үлкен рөл атқарды. Біз келесі дәрісте ФРЖ егжей-тегжейлі зерттейміз, бірақ сіз оның қаржы нарықтарында болатынын ескеруіңіз керек.

4 дәрісте өткен айналмалы ағын моделі инвестицияларды қаржыландыратын несиелік қорлары нарығында ағындарды қосу үшін кеңейтілуі мүмкін және 2 суретте осы ағындарды көрсетеді.

Олар үш қаржыландыру көздерден түседі:

1. Үй шаруашылықтарының қор ақшасы
2. Мемлекеттік бюджеттің профициті
3. Өзге елдерден қарыз алу

Таза салықтар-үкіметтен алынған ақша аударымдарын шегере отырып, үкіметтерге төленетін салықтар (әлеуметтік қамсыздандыру және жұмыссыздық бойынша жәрдемақылар сияқты). Осылайша, табыс тұтыну шығындарының, қорлардың және таза салықтардың сомасына тең:

$$Y = C + S + T.$$

Сіз 4-ші дәрісте Y сондай-ақ жиынтық шығыстар баптарының сомасына тең екенін көргенсіз: тұтыну шығындары C , Инвестициялар I , мемлекеттік шығындар G және таза экспорт экспорт минус импорт $X - M$.

Яғни,

$$Y = C + I + G + X - M.$$

Бұл екі теңдеуді пайдалана отырып, $I + G + X = M + S + T$.

I Алу үшін соңғы теңдеудің екі жағынан G және X азайтамыз $I = S + (T - G) + (M - X)$.

Соңғы теңдеу бізге инвестицияларды I , үй шаруашылықтарының жинақтары S , мемлекеттік бюджет профициті, $(T - G)$, және өзге елдерден қарыз алу, $(M - X)$ қаржыландыратынын айтады.

Жеке жинақтар мен мемлекеттік жинақтардың $(T - G)$ сомасы ұлттық жинақ деп аталады. Ұлттық қор мен шетелдік қарыздар инвестицияларды қаржыландырады.

2016 жылы АҚШ инвестициялары \$3,0 трлн. құрады. Үкіметтерде (федералды, штаттар және бірге алынған жергілікті) тапшылық 0,9 триллион долларды құрады. Бұл 3,9 триллион доллар сомасы 3,4 триллион доллар жеке қор және қалған әлемнен алынған қарыз (таза теріс экспорт) 0,5 триллион доллар есебінен қаржыландырылды.

Келесі дәрісте біз ұлттық қорларға әсер етуге және несие қорлары нарығындағы мемлекеттік бюджет тапшылығының (немесе профицитінің) салдарларына назар аударамыз. Біз қарыз алудың қалған әлемге әсері және олардың салдары туралы біліктілігімізді кеңейтеміз.

Сіз сондай-ақ, несие қоры нарығы тепе-тең бағаны қалай анықтайтынын көресіз. Бұл баға - пайыздық мөлшерлеме. Несие қорлары нарығында бір ғана пайыздық мөлшерлеме бар - бұл біз бұрын сипаттаған қаржылық бағалы қағаздардың барлық түрлері бойынша пайыздық мөлшерлемелердің орташа мәні.